

HET SPEL ANDERS SPELEN

Colofon

Het Spel Anders Spelen is onderdeel van het traject Omgeving Ontmoet Omgevingswet van DuurzaamDoor (RVO) in samenwerking met GreenWish, de Coöperatieve Samenleving, MAEX, CNME Maastricht, Eigeman-ID en Anne van Strien.

Concept: Anne van Strien, Jean Eigeman, Tarsy Lössbroek

Tekst: Rinske van Noortwijk, Ineke van Zanten (GreenWish)

Ontwerp: Anne van Strien

Druk: Ecodrukkers

Omgeving Ontmoet Omgevingswet

Wat verandert er voor maatschappelijke initiatieven als de Omgevingswet van kracht wordt? Dat was de vertrekvraag voor zeven leeractiviteiten, georganiseerd door De Coöperatieve Samenleving, CNME Maastricht, Eigeman-ID, GreenWish en MAEX. De opdracht kwam van DuurzaamDoor, het kennis- en innovatieprogramma van de rijksoverheid, over maatschappelijke vernieuwing. Belangrijke les: de Omgevingswet maakt maatschappelijke initiatief tot volwaardige partner in gebiedsvraagstukken, maar in de praktijk lukt dat niet zomaar. Het spel moet anders gespeeld met nieuwe uitgangspunten, andere rollen en andere spelregels. Wij nodigen je uit om het spel letterlijk te spelen. Dit kwartetspel neemt je mee langs nieuwe woorden en inzichten. Maak er een leuk potje van, dan leren we het meest!

Het Spel Anders Spelen	2
Uitleg bij het spel	5
De kwartetten	8
Woordenboekje	13
Luistervaardigheden	28
Enkele grammaticale begrippen	38

Het Spel Anders Spelen

Welkom! Als je dit boekje openslaat, ben je geïnteresseerd in wat er gaat veranderen als de Omgevingswet van kracht wordt. De Omgevingswet is nogal een 'ontregelende wet'. Wat precies gaat veranderen, dat hebben we nog niet echt in beeld. Niet vanuit het perspectief van de overheid, en niet vanuit het perspectief van ondernemers en initiatiefnemers.

- 2 Om meer gevoel te krijgen bij het nieuwe samenspel, is er in opdracht van DuurzaamDoor een reeks (leer)activiteiten¹ geweest. In die reeks activiteiten keken we vooral door de bril van de initiatiefnemers, naar wat zij straks moeten weten en kunnen en onder welke omstandigheden zij straks het spel volwaardig mee kunnen spelen. Er is op verschillende plekken in het land geoefend met dit nieuwe samenspel. De lessen daaruit zijn verwerkt in, jawel, een spel.

¹ De activiteiten werden uitgevoerd in opdracht van DuurzaamDoor door CNME Maastricht, De Coöperatieve Samenleving, MAEX, GreenWish, Anne van Strien en Eigeman-ID - kortom 'Team Omgeving Ontmoet Omgevingswet'

Een spel

Het woord 'spel' zegt van alles: luchtig, creatief, niet voor "het echie", verliezen hoort erbij, leuk, etc. En zo is dit spel ook bedoeld. Het is de bedoeling dat je de vrijheid voelt om met de Omgevingswet te gaan spelen, zodat je meer inzicht krijgt in wat het voor jou betekent. Of je nu initiatiefnemer bent, ambtenaar, projectontwikkelaar, stedenbouwkundige, bewoner of welke expert dan ook.

Elkaar verstaan

De spelers die straks onder de Omgevingswet de buitenruimte van Nederland gaan bepalen, moeten elkaar goed kunnen verstaan voor het beste resultaat. Dat is nu niet echt het geval. Een gemeente spreekt misschien over draagvlak en een initiatiefnemer misschien over 1200 likes op Facebook, maar waarschijnlijk bedoelen ze hetzelfde. Het gaat erom elkaars taal te leren verstaan.

Bovendien zal de Omgevingswet onze taal gaan verrijken. Er zullen nieuwe begrippen bijkomen: waardentrap, toekomstkijker en nog meer. Wij namen alvast een voorschot, door in een kwartetspel en in een woordenboekje veel van deze nieuwe begrippen te verklaren.

De set: spel en woordenboekje

Het is een kwartetspel, je kunt het als zodanig spelen. De woorden die je met kwartetten spaart worden nader verklaard in het woordenboekje. Je kunt het ook anders gebruiken. Als speelse aanleiding voor een serieuze discussie, die meer licht werpt op de Omgevingswet. Veel plezier ermee!

Team Omgeving Ontmoet Omgevingswet

Uitleg bij het spel

Het Spel Anders Spelen is een kwartetspel. Als je het spel speelt, maak je kennis met essentiële begrippen van de Omgevingswet. Je ziet nieuwe woorden, en je ziet hoe anderen bepaalde begrippen zouden noemen. Je kunt ook de kaarten gebruiken om een discussie te starten of te vragen hoe anderen tegen begrippen aankijken. Je kunt het alleen spelen, of met anderen. Het spel leent zich goed om op speelse wijze over de Omgevingswet te leren, bijvoorbeeld in workshops, of tijdens kennissessies en teamoverleggen.

5

Spelregels

Schud alle kaarten en verdeel ze gelijkmatig onder de spelers. Alle spelers nemen hun kaarten zo in de hand dat alleen zij ze kunnen zien. De kaarten moeten zichtbaar blijven voor de andere spelers. Elke kaart maakt deel uit van een kwartet. Een kwartet bestaat uit 4 bij elkaar horende kaarten. In het spel zitten 7 kwartetten.

Degene die de langste reistijd had vandaag neemt het initiatief en mag de eerste beurt doen. Hij of zij vraagt aan een andere wille-

keurige speler een kaart naar keuze, om zo te proberen 4 bij elkaar horende kaarten te verzamelen. De speler moet wel minstens 1 van deze kaarten al in de hand hebben. Je mag dus pas beginnen met een kwartet te verzamelen als je 1 kaart van dat kwartet al in bezit hebt. Als iemand een kwartet heeft verzameld legt de speler het kwartet open op tafel. Het spel eindigt als alle kwartetten open op tafel liggen. Als de gevraagde kaart niet bij de andere speler in het bezit is, krijgt deze laatste de beurt om een kaart van iemand te vragen.

6

Er is ook een joker. Eigenlijk hoort die niet bij het kwartet, maar daarom juist ook weer wel. De joker ontregelt het spel. Heb je de joker in de hand dan mag je een willekeurige speler vragen al zijn of haar kaarten open te leggen, zodat iedereen ze kan zien. Daarna pakt deze speler de kaarten weer op, en neemt de beurt over.

Gebruik van het woordenboekje

In het woordenboekje staat een toelichting per kwartet en een verklarende woordenlijst. Heb je een kwartet, dan leg je dat open op tafel en zoek je in het woordenboekje naar de toelich-

ting. Je kunt dan ook de individuele woorden opzoeken voor meer informatie. Alle spelers hebben daardoor meer inzicht in de Omgevingswet en zijn daarmee winnaar.

Spelvariant: draai het om!

Ga in een groepje met elkaar in gesprek over bepaalde kaarten waar je iets over wilt weten. Is er iemand in de groep die de gevraagde kennis heeft? Check het daarna in het woordenboekje.

De kwartetten

Er zijn 7 kwartetsets van 4 kaarten.

Kwartet 1

Omgevingswet spelers

- Voor de Omgevingswet zijn er evenveel spelers als dat er betrokkenen zijn. Iedereen kan de eerste stap zetten. Het maakt niet uit van wie een initiatief afkomstig is. De initiatiefnemer is verantwoordelijk voor het uitnodigen van andere spelers die een belang hebben bij het initiatief. Zij moeten kunnen meepraten. Voor bewoners is dat soms een grote taak, waar ze hulp bij kunnen gebruiken van (andere) professionals. De wet zegt dat hoe dan ook dat de samenleving (inwoners, buurtbewoners, betrokken personen) een plek hoort te krijgen in het proces.
- 8

Kwartet: Initiatiefnemer, Buurtbewoner, Ambtenaar, Ondernemer

Kwartet 2

Omgevingswet nieuwe rollen

De uitvoering van de Omgevingswet vraagt om verschillende rollen, die bij verschillende par-

tijen belegd kunnen worden. Soms bij de overheid, soms bij initiatiefnemers of bedrijven. De Omgevingswet kent daarin geen hiërarchie of voorschriften. Belangrijk voor gebiedsprocessen is dat genoemde rollen impliciet of expliciet vertegenwoordigd zijn en dat betrokkenen elkaar die rollen ook 'gunnen'.

Kwartet: Regisseur, Gebiedsaandeelhouder, Toekomstmaker, Toekomstijker

Kwartet 3

Omgevingswet skills

9

Werken met de Omgevingswet is anders dan we gewend zijn. Dat vraagt nieuwe vaardigheden en een open blik van alle spelers. De Omgevingswet vraagt van iedereen om mogelijke 'beren' op de weg te ontzenuwen en te kijken naar kansen voor samenwerking. Verbeeldingskracht, wendbaarheid, scharrelen en leren crashen helpen daarbij.

Kwartet: Scharrelen, Leren crashen, Verbeeldingskracht, Wendbaarheid

Kwartet 4

Omgevingswet gereedschap

De Omgevingswet vraagt om nieuw gereedschap, want het oude gereedschap (wetgeving en subsidies) is onvoldoende. Nieuw gereedschap moet je leren gebruiken. Om het gereedschap snel onder de knie te krijgen moet je de ruimte hebben om te oefenen en om fouten te maken. De invoering van de Omgevingswet kan niet zonder een lerende, coachende omgeving te creëren waarin we kunnen blunderen, verbeteren en vergeven.

- 10 We moeten het 'leren' zélf organiseren.

Kwartet: Coöperatie, Waardentrap,
Flexibel contract, Schone lei

Kwartet 5

Omgevingswet jargon nieuwe stijl

Jargon is het taalgebruik binnen een vakgebied of een groep mensen. Het is een vaktaal, die voor buitenstaanders vaak moeilijk te volgen is. De Omgevingswet en het werken daarmee brengen nieuwe woorden met zich mee, een nieuw jargon. Deze woorden vingen we op in de praktijk.

Kwartet: Blinde vlek, Verandervonk, Zandbak,
Tunnelvisie

Kwartet 6

Omgevingswet principes

De Omgevingswet is een soort omgekeerde wet. Niet een wet die zaken voorschrijft: dit mag wel, dat mag niet. Maar het is een wet die zaken mogelijk maakt. In principe mag alles, tenzij het niet past binnen de Omgevingsvisie. De Omgevingsvisie – die door alle betrokkenen in het gebied is gemaakt – is de toetssteen voor wat je wel en niet in het gebied wilt laten verschijnen. De toetssteen is dus geen juridisch kader, maar een visie. Dat is wennen. En bovendien: het is de plicht en verantwoordelijkheid van *iedereen* om voor de leefomgeving te zorgen. Dus niet meer alleen de overheid. Dat is ook nieuw.

11

Kwartet: Gelijkwaardig, Artikel 1 lid 6,
Vertrouwen, Integrale afweging

Kwartet 7

Omgevingswet noties

Als de Omgevingswet wordt ingevoerd gaan we ons werkenderwijs realiseren wat het

betekent. We kunnen het nog niet allemaal voorspellen. Uit de leeractiviteiten werden al allerlei realisaties duidelijk. Deze vier sprongen eruit.

Kwartet: Wijkintelligentie, Politiek, Identiteit, Underdog

Joker – Open kaart

- De joker is een open kaart en ontregelt het spel. Open kaart spelen betekent openhartig zijn, niets verbergen. Het is het tegenover-
- 12 gestelde van kaarten tegen de borst houden, nog niet laten zien wat je van plan bent. Kaarten gaan in de Omgevingswet een belangrijke rol spelen. We moeten gemakkelijk kunnen zien wat wáár gebeurt of gaat gebeuren. Openheid, transparantie, het zijn sleutelbegrippen. Het gebrek eraan verstoort het spel. De Omgevingswet vraagt van ons om in elkaars kaarten te kunnen kijken.

Woordenboekje

Ambtenaar v/m *zelfst. naamw* [-naren]

iemand die voor zijn beroep, in dienst van een overheid of een openbaar lichaam, publieke taken verricht. De Omgevingswet vraagt van de ambtenaar vakmanschap, wendbaarheid (zie ook *wendbaarheid*) en de wil om sneller en beter te communiceren met initiatiefnemers (zie ook *initiatiefnemer*). Houdt het algemeen belang in de gaten en is dienstbaar aan het gebiedsproces. Heeft ook veel te maken met nieuwe politiek (zie ook *politiek*).

13

Artikel 1 lid 6 artikel uit de Omgevingswet
eenieder draagt voldoende zorg voor de fysieke leefomgeving. De Omgevingswet spreekt van een *zorgplicht* voor iedereen. Dat is nogal een oproep! We hadden die zorgplicht én verantwoordelijkheid vooral bij de overheid neergelegd. Maar nu ligt die bij ons allen! Mensen moeten aangesproken worden, als ze handelen tegen de zorgplicht in. En mensen moeten in staat gesteld worden die verantwoordelijkheid te nemen. Informatie moet gemakkelijk beschikbaar zijn en planvorming
14 transparanter. Want zorgen voor een mooie leefomgeving gaan we samen doen!

Blinde vlek zelfst. naamw. [-ken] de blinde vlek is een deel van het netvlies achter in het oog waar de oogzenuw het oog verlaat. Hier zitten geen zintuigcellen, op deze plaats ben je blind. Je stapt in een gebiedsproces met mensen en organisaties die je vaak niet kent. Je kent elkaars gevoeligheden en stokpaardjes al zeker niet. Dat kan het proces beïnvloeden. Ineens is iemand boos. Waarom? Belangrijk om van tevoren te inventariseren wat elkaars beweegredenen en gevoeligheden zijn (zie ook *schone lei*).

Buurtbewoner *v/m zelfst. naamw. [-s]* bewoner van een deel van een stad, gemeente of dorp. In de Omgevingswet zijn buurtbewoners vaak initiatiefnemer (zie ook *initiatiefnemer*). Zij hebben een groot hart voor hun omgeving, weten wat er speelt en kennen veel mensen (zie ook *wijkintelligentie*). Zij willen graag meespelen maar weten niet altijd hoe de hazen lopen en spreken het jargon (zie ook *jargon*) van de andere “professionals” niet.

Coöperatie *zelfst. naamw. [-s]* (1) het samenwerken (2) netwerk van belanghebbenden met uitschakeling van de tussenhandel. We zien in het kader van de Omgevingswet gebiedscoöperaties ontstaan. Een organisatievorm waarin alle gebiedsaandeelhouders gelijkwaardig profiteren van de “winst”, die weer wordt gestoken in het gezamenlijke doel. Het is een toepasselijk ‘businessmodel’ voor gebiedsprocessen en ze kunnen een cruciale rol spelen in de ontwikkeling van visies en strategieën (zie ook *gebiedsaandeelhouder*). 15

Gebiedsaandeelhouder *v/m. zelfst. naamw* [-s] houder of bezitter van een of meer aandelen in een gebiedscoöperatie, stukken grond in een gebied of aandeel in het proces. Gebiedsaandeelhouders voelen zich mede-eigenaar (én vaak rentmeester) van het gebied, of zijn het daadwerkelijk. Dit in tegenstelling tot een traditionele projectontwikkelaar, die een dienst levert en daarna weer weg is. Gebiedsaandeelhouders durven risico's te nemen. Vaak leden van een (gebieds) coöperatie (zie ook *coöperatie*).

16

Gelijkwaardig *bijvoegl. naamw.* [-heden] (1) gelijk in waarde (2) equivalent. Voor de Omgevingswet hebben alle spelers gelijke waarde. Aan tafel weegt de inbreng van een bewonersinitiatief even zwaar als die van een projectontwikkelaar. In de praktijk kan dat lastig zijn. Inwoners spreken vaak niet dezelfde taal als stedenbouwkundigen en projectontwikkelaars. Ze weten nog niet hoe de hazen lopen en hebben een kennisachterstand. En er bestaan vaak vastgeroeste overtuigingen over elkaar (zie ook *schone lei*). Het vraagt actie, om die gelijkwaardigheid te borgen.

Flexibel contract *bijvoegl. naamw. en zelfst. naamw.* [-en] nieuwe vorm van juridische afspraak. Een gebiedsproces staat niet onder een kaasstolp. Het zijn vaak langdurige processen, met continu invloeden van buitenaf. Belangrijk dus om afspraken niet dicht te timmeren, maar om ruimte te houden voor voortschrijdend inzicht (zie ook *wendbaarheid*).

Identiteit *zelfst. naamw.* [-en] zelfbeeld van een groep dat door anderen als uniek wordt onderscheiden. De bewoners van de Bijlmer in Amsterdam dachten mee over de energietransitie. Zij zeiden: “Wij willen wel meedoen, maar wel op onze eigen manier. Wij willen vanwege onze kookcultuur niet van het gas af, wij wokken! Wij gaan biogas maken van eigen GFT”. Zo ontstaan oplossingen die passen bij de eigen identiteit van een gebied en haar bewoners. ‘Koken op vlammetjes’ werd onze metafoor (zie ook *wendbaarheid* en *wijkintelligentie*).

Initiatiefnemer v/m {-tsjaa} *zelfst. naamw* [-s]

iemand die iets begint, die de eerste stap zet.

In de Omgevingswet kan iedereen initiatief nemen om een beweging in gang te zetten: buurtbewoners, ambtenaren, ondernemers of andere betrokkenen (zie ook *buurtbewoner*, *ambtenaar*, *ondernemer*). Het maakt niet uit van wie het initiatief komt, alle initiatieven wegen even zwaar. Een initiatiefnemer komt in actie vanuit behoefte in het veld en is verantwoordelijk voor het betrekken van anderen.

Voor inwoners is dat soms een zware taak

18 waarbij ze hulp kunnen gebruiken.

Integrale afweging *integraal bijvoegl. naamw.*

(1) een geheel uitmakend, volledig (2) afweging *zelfst. naamw.* [-en] met zorg en nauwkeurigheid wegen. Het principe van de Omgevingswet is dat we de leefomgeving integraal beschouwen. Daar komen betere resultaten van, dan vanuit kokers kijken naar een gebied. Voor de overheid betekent het dat diensten goed op elkaar moeten worden afgestemd. Dat wordt ook wel ‘ontschotten’ genoemd. Integrale afweging is het tegenovergestelde van tunnelvisie (zie ook *tunnelvisie*).

Leren crashen *werkw.* (1) leren in de betekenis van het zich eigen maken (2) crashen: neerstorten, vastlopen. In de Omgevingswet gaan we samenwerken op een nieuwe manier. Iets nieuws doen gaat gepaard met vallen en opstaan. Bovendien is ieder initiatief een verandering, en verandering geeft herrie in de tent. Wees daar niet bang voor, het is nodig voor een 'gedragen' resultaat. Wrijving en fouten maken zijn nodig. Leren vallen en dus leren opstaan, moet!

Ondernemer *v/m zelfst. naamw [-s]* iemand die kansen ziet en iets creëert wat er nog niet is. Een ondernemer ziet een kans om geld te verdienen. Een ondernemer voegt waarde toe en neemt daarbij zelf het risico. Ze brengen een economische component in gebiedsprocessen. In de Omgevingswet kunnen alle spelers een ondernemende geest hebben: durf, energie om iets aan te pakken.

Open kaart spelen, *sprekwoord* eerlijk zijn, openhartig zijn, niets verbergen. Tegenovergestelde van kaarten tegen de borst houden, nog niet laten zien wat je van plan bent. Kaarten gaan in de Omgevingswet een belangrijke rol spelen. We moeten gemakkelijk kunnen zien wat wáár gebeurt of gaat gebeuren. Openheid, transparantie, het zijn sleutelbegrippen. Het gebrek eraan verstoort het spel. De Omgevingswet vraagt van ons om in elkaars kaarten te kunnen kijken.

- 20 **Politiek zelfst. naamw.** geheel van beginselen volgens welke een staat, gewest, etc. geregeerd wordt. Het overheidsbestuur krijgt in de Omgevingswet een nieuwe plek. De wet schrijft niet voor, maar maakt mogelijk. Als men in een gebiedsproces gezamenlijk tot een plan komt dat past in de Omgevingsvisie, kan de politiek daar weinig meer van vinden. De politiek moet vooral leren loslaten. En in een vroeg stadium meedenken over heldere kaders waarbinnen initiatieven kunnen floreren.

Regisseur *v/m zelfst. naamw. [-s]* (1) spelleider (2) iemand die een opvoering of film regisseert. In een gebiedsproces is leiderschap nodig, maar niet een hiërarchisch leider. De regisseur staat tussen de mensen, niet erboven. De regisseur coördineert, inspireert, bewaakt kaders en hamert op openheid en transparantie. De regisseursrol moet je gegund worden. Je kunt 'm niet nemen, alleen krijgen. Men vertrouwt je die rol toe, men vertrouwt erop dat je oog hebt voor alle belangen (zie ook *vertrouwen*).

21

Scharrelen *werkw.* (1) zich enigszins onzeker voortbewegen (2) met allerlei dingen bezig zijn. De Omgevingswet biedt ruimte om met gezond verstand besluiten te nemen. Er staat weinig van tevoren vast. Zicht hebben op de omgeving helpt hierbij. Dit krijg je door rond te neuzen, je licht op te steken, weten wat er buiten de deur gebeurt en waar anderen mee bezig zijn en wat ze belangrijk vinden.

Schone lei *bijvoegl. naamw. en zelfst. naamw.* [-en] (1) lat van leisteel om op te schrijven. (2) een schone ∞ bij iem. hebben, iemand weinig tot niets schuldig zijn. Bij een gebiedsproces zijn vaak mensen en organisaties betrokken die al een verleden hebben met elkaar. Daarin kunnen frustraties hebben gespeeld. Het is nodig om die zaken op te ruimen, voordat je aan een nieuw proces begint, anders gaan die onverteerde zaken ergens in het proces toch weer opspelen. Idealiter begint iedereen met een schone lei.

22

Toekomstmaker *v/m. zelfst. naamw* [-s] pionierende veldwerker die – soms met wind mee, soms met wind tegen – werkt aan het bouwen van de toekomst. Deze inspirerende en actieve leider voelt zich geroepen om met echte stenen of met ander materiaal stap voor stap de toekomst naar het nu te halen. Doet dit vaak samen met een community die zij/hij om zich heen verzamelt op haar/zijn weg.

Toekomstrijker *v/m. zelfst. naamw* [-s] observant van de tijdgeest met licht-filosofische aard. Ziet en duidt op een actieve manier wat er zich ontwikkelt in haar/zijn omgeving. Scheidt hoofd- en bijzaken zonder moeite, met als doel de –soms onduidbare- toekomst helder en behapbaar te doen voorkomen. Speelt actieve rol in visievorming en transitieprocessen en blijkt daar steeds vaker onmisbaar.

Tunnelvisie *zelfst. naamw.* [-s] (1) een beperkte kijk op iets hebben (2) oogkleppen op hebben (3) het bezien van alle aanwijzingen vanuit één als juist aangenomen hypothese, waardoor andere verklaringen over het hoofd worden gezien. Betrokkenen bij gebiedsprocessen zijn vaak zeer gemotiveerd. Soms kunnen idealen en overtuigingen leiden tot tunnelvisie: je ziet alleen je eigen gelijk. Je kan je bijna niet voorstellen dat iemand een andere waarheid heeft. Echt samenspel ontstaat, als je blijft openstaan voor andere waarheden, zonder concessies te doen aan wat jij werkelijk belangrijk vindt.

Underdog (Eng.) zelfst. naamw. [s] (1)

iemand die onder ligt in een tweegevecht (2)
verdrukte. Kenmerk van de Omgevingswet
is dat iedereen een gelijkwaardige positie
heeft. Dat betekent nog niet dat iedereen die
gelijkwaardigheid ook zo voelt. Vooral initi-
atiefnemers hebben soms de neiging om de
positie van underdog te kiezen. Ze voelen zich
minderwaardig of stellen zich (door ervaringen
uit het verleden) zo op. Het is de verantwoor-
delijkheid van alle betrokkenen, om underdogs
te wijzen op hun opstelling, want het doet het
24 proces uiteindelijk geen goed. (Zie ook *schone
lei* en *gelijkwaardig*).

Verandervonk zelfst. naamw. [-ken] vuurflits
in veranderingsproces. Belangrijk en vaak
cruciaal moment of gebeurtenis met als gevolg
een kentering in een proces waardoor veran-
dering mogelijk is. Gebeurt soms onbewust
maar het is meestal een effect van bewuste
acties die leiden tot een ∞. Soms ook schok-
kende (negatieve) gebeurtenis. Schept ruimte
voor een nieuwe koers.

Verbeeldingskracht *zelfst. naamw.* [-en] het vermogen zich in gedachten iets voor te stellen dat nog niet bestaat. De Omgevingswet is bedoeld om de kwaliteit van de leefomgeving te verbeteren. Ruimtelijke kwaliteit vindt zijn oorsprong in de ziel van mensen. Deel en verbeeld elkaars dromen! Ga op zoek naar middelen die verbeeldingskracht stimuleren. Kunst en (digitale) kaarten kunnen hierbij behulpzaam zijn.

Vertrouwen *werkw.* (1) rekenen op: ik vertrouw erop dat het in orde komt. (2) geloven in iemands trouw. De Omgevingswet is gebaseerd op vertrouwen dat mensen het goede doen, met goede intentie meedoen en niet sec vanuit eigenbelang aan tafel zitten. Het is geen wet van vergunning en handhaving, maar van mogelijk maken in vertrouwen, tenzij. Dat vraagt een omslag in houding en een andere inrichting van gebiedsprocessen. Het helpt om 'vertrouwen', of het gebrek eraan, bespreekbaar te maken en om te investeren in de versterking. Dat is de verantwoordelijkheid van allen en het is de taak van de gebiedsregisseur om de vertrouwensbasis continu te bewaken (zie ook *regisseur*).

Waardentrap *zelfst. naamw.* [-pen] (1) instrument voor het bespreekbaar maken van waarden (2) imaginaire trap die op iedere trede de prioriteitstelling van de waarden in een gebied weergeeft, bijvoorbeeld ‘natuur’, ‘werk’, etc. Het laat zien hoeveel waarden in het gebied gestapeld worden en wat het meest belangrijk gevonden wordt. Het belangrijkste staat bovenaan de trap. Verhelderend hulpmiddel in de – wellicht aanwezige – chaos van gebiedsontwikkeling.

- 26 **Wendbaarheid** *zelfst, naamw.* (1) het vermogen om zich snel aan te kunnen passen aan veranderende omstandigheden (2) kunnen meebewegen (3) lenig. Wendbaarheid wordt voor een groot deel bepaald door het vermogen om te willen leren, aanpassingen te maken en daar weer van te leren. De Omgevingswet vraagt om lenige spelers, die kunnen meebewegen met verandering.

Wijkintelligentie *zelfst. naamw. [-s]* (1) collectief denkvermogen in een wijk (2) de kracht die er is in een wijk en tussen bewoners om te innoveren en creëren ten dienste van de wijk. De Omgevingswet nodigt uit om deze lokale eigenwijsheid te borgen en te gebruiken. Vaak tot uiting gebracht door een aantal toekomstmakers en/of toekomstkijkers woonachtig en/of betrokken in de wijk zelf (zie ook *toekomst-maker* en *toekomstijker*).

Zandbak *zelfst. naamw. [-ken]* kinderspeelplaats in de vorm van een bak met zand. De Omgevingswet gaat leven, als we gebiedsprocessen kunnen zien als zandbakken waarin gespeeld mag worden. Dingen uitproberen en weer omvergooien. Nieuwe vormen vinden. Samen spelen, iets moois maken. Als we het leerproces licht en creatief houden, ontstaat werkplezier en komen onvermoede ideeën op.

Luistervaardigheden

De Omgevingswet lokt gebiedsprocessen uit, waar veel verschillende partijen bij betrokken zijn. Dan liggen misverstanden op de loer. Omdat je elkaar niet begrijpt, of omdat je het zelf anders zou doen. Het is cruciaal om goed te *luisteren*. Niet altijd gebruiken we dezelfde taal, maar bedoelen we toch hetzelfde. Hieronder een aantal voorbeelden uit de praktijk.

Draagvlak creëren betekent dat je van tevoren ondersteuning en goedkeuring van je omgeving verwerft. Initiatiefnemers denken soms uit idealisme dat iedereen enthousiast is voor hun initiatief. Daarom wordt er vaak gevraagd naar draagvlak. Initiatiefnemers gebruiken dat woord eigenlijk zelden en spreken bijvoorbeeld van likes of volgers.

Van initiatiefnemers wordt soms gedacht dat ze zich vooral richten op de eigen groep of op 'blanke hoogopgeleide mannen van middelbare leeftijd'. De overheid hecht eraan dat zichtbaar wordt hoe minder voor de hand liggende groepen uitgenodigd en betrokken worden. Het is opvallend hoe vaak initiatieven echter juist veel moeite doen voor **inclusie**, door veel persoonlijk contact en respect voor het gelijk van de ander.

Voor de overheid is het belangrijk te weten hoe mensen worden betrokken en hoe de besluitvorming is geregeld. Dat zegt iets over het **democratisch gehalte**. Bij initiatieven gaat besluitvorming vaak organisch. Er is vaak geen hiërarchisch leider, maar wel iemand die de missie bewaakt en acties daaraan toetst. Het is belangrijk dat initiatieven laten zien, hoe zij in verbinding staan met hun netwerk en hoe zij mensen mee laten beslissen.

Onvoldoende draagvlak betekent ruzie, en dat wordt vaak een aap op de schouder van de ambtenaar. En omdat een initiatief een verandering brengt, roept ze vaak weerstand op. Maar ook initiatiefnemers weten dat een initiatief sterker wordt door te spreken met voor- én tegenstanders. Soms leidt **tegenspraak** wel tot een probleem. Het is dan belangrijk dat zowel ambtenaar als initiatiefnemers niet bang zijn voor die tegenstand, maar elkaar helpen om ermee om te gaan.

De overheid is soms bang dat een initiatief eventjes leuk is, en dan omvalt, waarna zij de brokstukken mag oprapen. Maar hoe vaak komt dat eigenlijk voor als je je bedenkt dat een initiatiefnemer intrinsiek gemotiveerd is? Initiatiefnemers zijn enorm gedreven en gaan tot het gaatje. Anders dan bij veel acties in opdracht, die duren tot het geld op is.

Voor de overheid is het belangrijk te weten of er niet andere ideeën of initiatieven zijn die een tegengesteld belang vertegenwoordigen, en ook of een initiatief aan alle regels voldoet. Dat is belangrijk om in de gaten te houden. Maar het is ook soms noodzakelijk om buiten de lijntjes te kleuren, om nieuwe mogelijkheden te ontdekken.

Systeemwereld en leefwereld

De begrippen systeem- en leefwereld worden vaak genoemd als maatschappelijk initiatief aan de deur klopt van instanties, of andersom en men cultuurverschillen ervaart. De Omgevingswet wil deze werelden meer integreren en daarom lichten we de begrippen toe.

Onder **systeemwereld** verstaan we het geheel aan organisaties die al lange tijd bestaan, elkaar goed kennen en die werken volgens algemeen aanvaarde standaarden en procedures. We plakken het stickertje vooral op de overheid, maar ook bedrijven en maatschappelijke organisaties voldoen hieraan. Hier passen woorden als controle, macht en rechtsgelijkheid.

35

Onder **leefwereld** verstaan we actieve burgers en initiatieven waaraan mensen vanuit passie werken, ongeordend (of anders geordend) en informeel. Soms doen deze mensen moeite zo lang mogelijk weg te blijven van regeltjes en procedures. Het is vooral een ervaringsdomein. Hier passen woorden als gelijkwaardigheid en wederkerigheid.

Initiatieven starten vanuit een persoonlijk gevoelde behoefte, een vuurtje. Het zijn doeners, ze beginnen gewoon. Meestal zijn er nauwelijks middelen, is er geen tijd voor analyseren en men leert door vallen en opstaan. Initiatiefnemers zijn eigenheimers, ze gaan tegen de stroom in en laten zich niet uit het veld slaan bij tegenslag. Dat botst wel eens met de systeemwereld, omdat ze te ongeduldig en direct zijn.

- 36 Van initiatiefnemers wordt veel gevraagd: ze moeten communicatief zijn, goed in financiën, plannen kunnen schrijven, vertrouwen winnen en de weg weten in de systeemwereld. Een initiatief nemen is vaak een baan (meestal zonder inkomen) erbij. Ze hebben dan ook eigenlijk altijd tijd en geld te kort. Samenwerken met de systeemwereld wordt ervaren als veel vergaderen en stukken maken en dat botst met de DOE mentaliteit. Deelnemen aan bijeenkomsten vindt men lastig omdat het tijd en geld kost met vaak zeer indirecte baten. Daarnaast is het vaak onduidelijk met wie ze moeten samenwerken in de systeemwereld. Hun initiatief raakt soms wel aan zes beleidsvelden. De systeemwereld

is verkokerd.

De initiatieven kunnen en moeten professionaliseren om minder afhankelijk te worden van subsidies, meer continuïteit te kunnen bieden en meer hun eigen producten en diensten in het economisch verkeer te kunnen brengen. Dat ervaren ze zelf ook zo. Dat vraagt om professionele hulp die de leefwereld begrijpt, waardeert en uitgaat van hun kracht. Dit vraagt van de systeemwereld om die producten en diensten (sociaal) in te kopen. En het vraagt om wendbaarheid, vertrouwen en scharrelen (zie *wendbaarheid, vertrouwen en scharrelen*).

37

Enkele grammaticale begrippen

Het Spel Anders Spelen leidt ook tot nieuwe grammaticale betekenissen van aloude begrippen. Lees deze begrippen met een knipooog naar het vraagstuk hoe leefwereld en systeemwereld succesvoller kunnen samenwerken met de uitgangspunten van de Omgevingswet voor ogen. Woorden met een * zijn uitgelegd in het woordenboekje.

38 **Aantonende wijs**

initiatiefnemers laten zien dat zorgvuldige participatie deel is van inrichting en beheer van de fysieke leefomgeving

Gebied-en-de-wijs

samenhang in regio, streek of wijk als uitgangspunt nemen, vertrouwen op gebiedskracht

Hulpwerkwoorden

samenwerken, coöpereren, bezielen, faciliteren, verbeelden, leren

Koppelwerkwoord

verbinden van leefwereld met systeemwereld,

zoeken naar gezamenlijke waarde

Lid-woord

deelnemer in een coöperatie(*), vrijwilliger in de buurtcommissie

Lijdend voorwerp

de underdog (*)

Lijdende vorm

participatie voor de vorm of als afvinkactie en niet om te komen tot gedragen en kwalitatief goede besluitvorming

39

Meewerkend voorwerp

netwerkkracht, mediation, passie, gelijkwaardigheid (*), hulp bij professionalisering, participatie, eigenaarschap (*)

Nevenschikkende voegwoorden

aan de ene kant, aan de andere kant.....
Voorbeeld: Uitgangspunt is gelijkwaardigheid; een zorgvuldig participatieproces kost aan de ene kant tijd, maar levert aan de andere kant ideeën, draagvlak en meer kans op een soepele uitvoeringsfase op

Tegenwoordige en toekomstige tijd

samen, integraal werken, wegen op waarde,
doen waarom wordt gevraagd, vertrouwen (*),
ja, tenzij

Tussenwerpsel

ja, maar....
Dat kan hier niet....

Voltooide tijd

ieder voor zich, sectoraal werken, toetsen op
criteria, doen wat is afgesproken, wantrouwen,
nee mits

40

Voorwaardelijke wijs

mits, als, indien, op voorwaarde dat
Besluitvorming, mits participatie heeft plaats
gevonden

Wederkerig voornaamwoord

elkaar
Voorbeeld: Uitgangspunt is dat alle stake-
holders met elkaar in gesprek gaan en ieders
toegevoegde waarde benutten

Uitgave Omgeving Ontmoet Omgevingswet, november 2018

